

Použití násilí při protirežimních aktivitách během tzv. normalizace

JAROSLAV PAŽOUT

Oproti zakladatelskému období komunistického režimu na konci 40. a v první polovině 50. let nepatřilo užití násilí v období tzv. normalizace mezi běžné projevy protirežimního odporu. Odhlédneme-li od principiálního odmítání násilí z důvodu morálního přesvědčení, nejevilo se jeho použití vzhledem k mocenským prostředkům, kterými normalizační režim disponoval, jako účinný prostředek k jeho oslabení. Mohlo být dokonce kontraproduktivní, neboť by poskytlo vítanou záminku k diskreditaci opozičních snah a k tvrdému zásahu proti disentu.

Mnohem efektivnější bylo poukazovat na rozpory mezi praktickou politikou komunistického režimu a deklarovaným respektováním ústavou zaručených práv a svobod a domáhat se jejich dodržování. Stalo se tak zvláště po podepsání Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách v roce 1975, v němž se jeho signatáři mimo jiné přihlásili k zásadě respektování a ochrany lidských a občanských práv, a po dokončení ratifikace Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.¹ Následná perzekuce ze strany režimu pak nejenže postrádala legitimitu, ale neplnila ani svůj základní účel, tedy nevedla k úplnému potlačení opozice. Z dlouhodobého hlediska spíše napomohla jejímu rozvoji, mj. i tím, že vyvolávala negativní ohlas v zahraničí a sympatie vůči opozičním aktivistům.

Českoslovenští obránci lidských práv se mohli opřít o podporu exilu,

veřejnosti v západních zemích i disidentů z dalších států sovětského bloku. Pokud jde o Západ, zvýšený zájem o lidskoprávní problematiku byl dědictvím bouřlivého politicko-společenského a kulturního kvasu šedesátých let, kdy vznikly některé organizace na obranu lidských práv (mj. v roce 1961 Amnesty International) a podporu politicky perzekvovaných osob začlenily do své agendy politické strany, profesní, odborové a jiné organizace, církve atd. Tlak na komunistické režimy vytvářely i tamní vlády, přičemž se mohly opřít především o znění tzv. třetího koše Závěrečného aktu KBSE.²

Změnu charakteru opozice oproti konci 40. let a 50. letům reflektoval veřejně i komunistický režim. Svědčí o tom mj. citace z úvodního slova generálního prokurátora ČSSR Jána Feješe ke zprávě o stavu socialistické zákonnosti projednávané Federálním shromážděním 11. 6. 1985: [...] *od začátku šestdesiatych rokov sa menia formy trestnej činnosti ohrozujúce po-*

*litické základy republiky. V intencióch smerníc antikomunistických centrál sa ťažisko protištátnej činnosti presunulo do oblasti ideologickej diverzie, ktorá je antikomunistickou propagandou vydávaná za prejav „slobody slova a myslenia“, zaručený záverečným aktom Helsinskej konferencie z roku 1975. Jej dopad na vnútropolitickú klímu preto musíme vždy starostlivo sledovať a zvažovať, či a v ktorých prípadoch mimotrestné prostriedky ešte môžu ideologickú diverziu dostatočne tlmieť a paralyzovať.*³

Vykonstruovaná obvinění disidentů

Nenásilné aktivity disentu a obecně nonkonformních občanů se mnohem hůře kriminalizovaly. Poměrně často přítom byla vznášena obvinění související s fyzickými konflikty s příslušníky SNB či jinými úředními osobami. Nejvíce k nim docházelo v souvislosti s protirežimními demonstracemi, odehrávajícími se převážně na počátku a na konci existence normalizační

1 Součástí československého právního řádu se mezinárodní pakty staly vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/76 Sb. z 10. 5. 1976. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, 1976, s. 570–583. Samotné Československo oba pakty podepsalo již v roce 1968.

2 K této problematice viz THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Academia, Praha 2007.

3 *Prokuratura*, 1985, roč. 17, č. 3, s. 229.

ho režimu, a s nezávislými kulturními aktivitami, především undergroundovými koncerty.⁴ Tato trestní stíhání postihovala především mladé lidi, nicméně v některých případech čelili obvinění z fyzického napadení úřední osoby i známí disidenti. Na konci sedmdesátých a na počátku osmdesátých let byly po vyprovokovaných incidentech s příslušníky SNB odsouzeny tři výrazné osobnosti Charty 77: Jan Šimsa, Jaroslav Šabata a Rudolf Battěk.

V souvislosti s návštěvou Leonida Iljiče Brežněva v ČSSR v roce 1978 provedly bezpečnostní orgány rozsáhlou razii, jejíž součástí byla řada domovních prohlídek.⁵ Týkalo se to i Jan Šimsy (1929–2016), signatáře Charty a evangelického duchovního. Dne 30. května 1978 byl odveden z práce a zadržen. Následujícího dne proběhla v jeho bytě domovní prohlídka, a to s odvoláním na trestní stíhání zahájené 6. ledna 1977 pro podvracení republiky v souvislosti se zveřejněním základního prohlášení Charty 77. Šimsova manželka Milena přes výhrůžky příslušníků SNB energicky trvala na jeho přítomnosti. Šimsa byl přivezen z věznice do svého bytu.

Při domovní prohlídce byly zabaveny dva psací stroje a různé písemnosti. Šimsa se ohradil proti odnětí osobního dopisu od profesora Jana Patočky z ledna 1977, který strčil pod košili svému synu Martinovi. Tři příslušníci SNB se na syna vrhli a dopis mu sebrali. Položili jej na stůl, odkud ho posléze vzala Milena Šimsová, které na dopisu záleželo jako na památce po zesnulém. Příslušník SNB por. Miloš Bata ji hrubým způsobem uchopil za paži, čímž jí způsobil pohmožděniny, jež byly patrné ještě po

týdnu. Jan Šimsa přispěchal své ženě na pomoc a odstrčil por. Batu tak, že oba upadli na váleudu s nastlanými peřinami.

Přítomní pracovníci StB okamžitě označili celou záležitost za útok na veřejného činitele a maření úředního výkonu. Poručík Bata z bytu odešel, údajně proto, aby vyhledal lékařskou pomoc. O celém incidentu byl na místě sepsán protokol. Šimsa byl obviněn z útoku na veřejného činitele a vzat do vazby.⁶

O čtvrt roku později, 10. srpna 1978, byl Jan Šimsa odsouzen Městským soudem v Brně pro tento trestný čin k osmiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody se zařazením do I. nápravně výchovné skupiny (NVS). V průběhu hlavního líčení byli vyslechnuti dva příslušníci SNB, kteří domovní prohlídku vykonávali, a pracovnice městského národního výboru (MěNV), která při ní figurovala jako svědkyně. K výslechu manželky a syna obžalovaného nedošlo, pouze byly stručně a nepřesně reprodukovány protokoly z jejich předchozích výpovědí. Městská prokurátorka v závěrečné řeči uvedla, že na adresu Městské prokuratury v Brně došla řada dopisů ze zahraničí, jejichž pisatelé požadovali propuštění Jana Šimsy z vazby s ohledem na jeho špatný zdravotní stav. Tyto projevy solidarity interpretovala jako výsledek hysterie vyvolávané Šimsovou rodinou a navrhla udělit Šimsovi nepodmíněný trest odnětí svobody v délce osmnácti měsíců a následný ochranný dohled. Jan Šimsa ve své závěrečné řeči mj. zpochybnil zprávu vězeňského lékaře o jeho zdravotním stavu. Tvrzení předsedkyně senátu, že se mu dostává plné lékařské péče,

Jaroslav Šabata

Foto: archiv Anny Šabatové a Petra Uhla

označil za dezinformaci. Vyslovil obavu, že se nepodmíněný trest v jeho případě rovná trestu doživotnímu.⁷ Proti rozsudku se odvolal, nicméně 5. října 1978 ho potvrdil Krajský soud (KS) v Brně.⁸

Trestní stíhání a odsouzení Jana Šimsy vyvolalo širokou vlnu solidarity doma i v zahraničí, posilovanou především obavami o jeho zdraví. Na svobodu z Nápravně výchovného ústavu (NVÚ) Plzeň-Bory byl nicméně propuštěn až po odpykání celého trestu koncem ledna 1979. Po listopadu 1989 se pokoušel dosáhnout rehabilitace. Plného soudního zproštění viny se dočkal až rozhodnutím Ústavního soudu z února 2008.⁹

Mluvíci Charty 77 Jaroslav Šabata (1927–2012) se chtěl 1. října 1978 zúčastnit setkání československých a polských disidentů na Sněžce.

4 K tomu viz PAŽOUT, Jaroslav: *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v období tzv. normalizace*. ÚSD AV ČR, Praha 2017, kapitola 2.4: Nezávislé kulturní aktivity, underground, s. 260–318, resp. kapitola 2.6: Protirežimní demonstrace, s. 351–397.

5 Viz sdělení VONS č. 13 z 9. 6. 1978. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů*. Academia, Praha 2014, příloha, CD, dokument č. 13, s. 69–74.

6 Sdělení VONS č. 17 z 29. 6. 1978. Tamtéž, dokument č. 17, s. 82–84.

7 Sdělení VONS č. 28 ze 4. 9. 1978. Tamtéž, dokument č. 28, s. 116–119. Rozsudek je uložen in *Libri prohibiti* (dále jen LP), sbírka Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (dále jen sb. VONS), k. 48, inv. č. 294, sign. I/3.

8 Usnesení Krajského soudu v Brně viz tamtéž, sign. I/4.

Československé bezpečnostní orgány mu však zabránily a většinu československých účastníků zadržely. To potkalo i Jaroslava Šabatu, který byl spolu s psychologem Jiřím Němcem a studentem Tomášem Petřivým předveden na Obvodní oddělení VB v Peci pod Sněžkou. Tam se pokusil zničit dokument, který měl být projednán na setkání s polskými disidenty. Šabatovo jednání vedlo k potyčce s příslušníkem VB nadstrážmistrem Radišou Stojkovičem. Ten Šabatu vyvekl na chodbu, smýkal jím a bil o zeď, načež začala Šabatovi téct krev ze rtu. Potom byl vyzván, aby se vysvlékl, což učinil. Stojkovič mu dále nařídil, aby se postavil do středu místnosti, což naopak odmítl. Stojkovič jej proto znovu fyzicky napadl a on mu udělal políček, načež byl brutálně sražen k zemi. Byl vzat do vazby a vyšetřovatelka Okresní prokuratury v Trutnově Magda Adamová proti němu 12. října 1978 zahájila trestní stíhání pro spáchání útoku na veřejného činitele.¹⁰

Šabata byl 11. ledna 1979 odsouzen samosoudcem Okresního soudu v Trutnově JUDr. Jiřím Grulichem pro uvedený trestný čin k desetiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody se zařazením do II. NVS.¹¹ Krajský soud v Hradci Králové 16. února 1979 rozsudek potvrdil. Podle rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 6 musel J. Šabata vykonat podmíněně odložený zbytek trestu odnětí svobody z roku 1972 (jednalo

se o 17 měsíců a 11 dnů), kdy byl odsouzen pro trestný čin podvracení republiky za spoluautorství manifestu *Deset bodů*, účast na letákové akci před volbami do zastupitelských sborů na podzim 1971 a rozšiřování dalších protirežimních písemností.¹²

V souvislosti s kauzou Jaroslava Šabaty byl trestně stíhán i student Tomáš Petřivý (1955–1986). Ten byl nejprve 20. září 1978 zadržen na hraničním přechodu Lichkov-Międzylesie, podruhé pak právě 1. října 1978 při nepodařené schůzce na Sněžce. Petřivý, který byl důležitým svědkem v případě Jaroslava Šabaty, byl 6. října 1978 obviněn z trestného činu útoku na veřejného činitele, kterého se měl dopustit při prvním zadržení v září 1978 verbální a fyzickou inzultací příslušníků pohraniční kontroly. Za obviněním Petřivého, ke kterému došlo až tři týdny po incidentu, stála očividně snaha o jeho zastrašení. V dubnu 1979 musel na základě mimořádného povolávacího rozkazu nastoupit základní vojenskou službu, během níž se 15. května 1979 pokusil o sebevraždu. Za to byl 7. prosince 1979 odsouzen Vojenským obvodovým soudem v Prešově pro trestný čin vyhýbání se výkonu vojenské služby na deset měsíců nepodmíněně. Po vykonání trestu byl 4. září 1980 odsouzen Okresním soudem v Ústí nad Orlicí pro trestné činy útoku na veřejného činitele a vyhýbání se výkonu vojenské služby k souhrnnému trestu odnětí svobody v délce dvou

Rudolf Battěk

Foto: LP

let. Krajský soud v Hradci Králové rozsudek 27. října 1980 potvrdil.¹³

Signatář Charty 77 a člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) Rudolf Battěk (1924–2013) byl 3. října 1979 v souvislosti se svým členstvím ve výboru obviněn vyšetřovatelem Správy vyšetřování StB mjr. Mikulášem Titou z trestného činu podvracení republiky, jeho trestní stíhání probíhalo na svobodě. Dne 14. června 1980 byl předveden na Místní oddělení VB v Praze 8 – Karlíně pod záminkou sdělení informace o osobním automobilu, který mu by odcizen. Po delším čekání opustil místnost, načež za ním na ulici vyběhl příslušník SNB, aby ho zastavil. Došlo k incidentu, po kterém byl Battěk zadržen a 17. června 1980

9 Nález Ústavního soudu z 29. 2. 2008 ve věci Jana Šimsy - viz <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=57941&pos=1&cnt=1&ty-p=result> (citováno k 17. 5. 2018).

10 K případu viz mj. studie KELLER, Petr: Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989. Sborník grantového projektu*, č. 1. Libri prohibiti, Praha 2007, s. 7–32. Dále viz sdělení VONS č. 41 ze 4. 10. 1978. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů, příloha, CD, dokument č. 41*, s. 154–158.

11 Rozsudek viz KELLER, Petr: Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978 II. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989. Sborník grantového projektu*, č. 3. Libri prohibiti, Praha 2009, s. 92–96.

12 Více k této kauze viz PAŽOUT, Jaroslav: *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v období tzv. normalizace*, s. 55–58.

13 K případu a dalšímu osudu T. Petřivého, který byl v květnu 1984 odsouzen k čtyřměsíčnímu pobytu ve vězení za údajné fyzické napadení spoluobčana a o dva roky později za podivných okolností (údajná sebevražda) zemřel, viz tamtéž, s. 455–457.

obviněn z trestných činů útoku na veřejného činitele a výtržnictví. Battěk napadení veřejného činitele popřel, celý incident považoval za vyprovokovaný. Přesto byl vzat do vazby, kde se výrazně zhoršil jeho zdravotní stav. Městský soud v Praze mu 28. července 1981 přes mohutnou solidární kampaň uložil pro trestné činy podvracení republiky a ublížení na zdraví na tu dobu nebývale vysoký souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v délce sedm a půl roku se zařazením do II. NVS a následný ochranný dohled na dobu tří let. Nejvyšší soud ČSR mu 8. října 1981 snížil délku nepodmíněného trestu na pět a půl roku.¹⁴ Přes četné zahraniční i domácí intervence byl propuštěn z vězení až 30. října 1985, tedy přesně 41 dní před vypršením trestu. Od výkonu ochranného dohledu bylo upuštěno.¹⁵

Zneužití případů teroru režimní propagandou

Jak již bylo řečeno, československý disident se od použití násilí distancoval. Pokud se ochránci lidských práv v Československu vyslovovali k násilným protirežimním aktivitám, bylo to buď proto, že je považovali za vykonstruované nebo přinejmenším zveličené, nebo proto, že při jejich trestněprávním postihu došlo k porušení práv obviněných. Vystavovali se přitom riziku zneužití tohoto zájmu oficiálními médii a politickými orgány.

Kauzou, která vzbudila v řadách disidentů poměrně širokou diskusi a spory, byl případ bratří Roberta a Václava Barešových. Ti se svým

Úryvek z komentáře redaktora *Rudého práva* Jiřího Hečka „Nelze beztrestně porušovat zákony“ k procesu se členy VONS u Městského soudu v Praze

[...] Snahou P. Uhla a dalších bylo líčit naši republiku v zahraničí div ne jako policejní stát, přisuzovat jí rysy, jimiž se vyznačuje Jihoafrická republika, Chile nebo jiný fašistický režim. To byl také základní motiv, jenž se jako červená nit vine „programovým prohlášením“ [VONS], které obžalovaní v pomlouvačných úmyslech sestavili a koncem dubna 1978 předali do zahraničí. Vepsali do názvu své ilegální organizace boj za spravedlnost. Tuto „spravedlnost“ si však představovali tak, že za oběti „politické perzekuce“ se snažili vydávat i takové osoby, které byly odsouzeny za závažné obecně kriminální a násilné trestné činy. Neváhali přitom obhajovat výtržníky, násilníky i lidi, kteří se opakovaně dopustili špionáže ve prospěch imperialistických výzvědných služeb.

Vystoupili dokonce na obhajobu teroristů R[oberta] a V[áclava] Barešových, kteří se v květnu 1978 gangstersky zmocnili zájezdového autobusu s žáky říčanského gymnázia a chtěli si i za cenu zavraždění rukojmí „prostřít“ cestu do NSR (tehdejší označení Spolkové republiky Německo – pozn. autora). Bandité, jak známo, nakonec zastřelili řidiče autobusu. To tedy byli ti, kteří byli podle názoru členů tzv. výboru „nespravedlivě stíháni a souzeni“...

Zdroj: (*Rudé právo*, 24. 10. 1979, s. 2)

příbuzným Milanem Barešem přepadli za pomoci odcizených loveckých zbraní 23. května 1978 autobus se studenty říčanského gymnázia, které chtěli využít jako rukojmí k zajištění volného průjezdu do SRN. Krajský soud v Praze odsoudil Roberta Bareše k trestu smrti a Václava Bareše k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 25 let (viz studie Ivo Pejčocha v tomto čísle *Paměti a dějin*). Tímto případem se zabýval VONS, nicméně vzhledem k vetu některých jeho členů se k němu jako celek nevyjádřil. Důvodem k odmítnutí kauzy byla především obava z možného propagandistického zneužití zájmu o tento problematický případ ze strany režimu.¹⁶ Řada členů VONS nicméně patřila mezi 62 signatářů prohlášení adresovaného Nejvyššímu soudu ČSR z 11. října 1978, které obsahovalo popis případu a rozbor jeho právních aspektů. Signatáři dále protestovali

proti snaze spojovat únosce s činností Charty 77, proti nekorektnímu průběhu procesu i výši trestu.¹⁷

I přesto posloužila kauza k útokům na chartisty. V rozsudku Městského soudu v Praze nad členy VONS z 23. října 1979 se objevila formulace, že výbor zlehčoval nebezpečnost trestné činnosti i teroristického charakteru, kterou i široká mezinárodní veřejnost odsuzuje.¹⁸ Obdobně vyzněl i komentář redaktora *Rudého práva* Jiřího Hečka publikovaný v tomto deníku den po vynesení rozsudku 24. října 1979.

Týden po vynesení rozsudku 29. října 1979 byl prezidentu republiky odeslán anonymní dopis požadující jeho zrušení a propuštění členů VONS na svobodu, v opačném případě mělo dojít k destrukci mostu Klementa Gottwalda (tedy Nuselského mostu) v Praze, resp. k zabití prezidenta Gustáva Husáka. Vyšetřovatel odboru

14 Tamtéž, s. 529–545.

15 Sdělení VONS č. 483 „Propuštění ing. Rudolfa Battka“ ze 7. 11. 1985. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů*, příloha, CD, dokument č. 486, s. 1539–1540.

16 Viz vzpomínka Anny Šabatové a Petra Uhla in BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007*. Pulchra, Praha 2008, s. 44; též rozhovor Jaroslava Pažouta s Annou Šabatovou a Petrem Uhlem uskutečněný 17. 6. 2010.

17 Prohlášení bylo publikováno in *Informace o Chartě 77, 1978*, roč. 1, č. 12, s. 16–20.

18 BLAŽEK, Petr – BURSÍK, Tomáš (eds.): *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 2010, s. 184.

vyšetřování StB Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje mjr. Oldřich Peřt 2. listopadu téhož roku zahájil trestní stíhání pro přípravu trestného činu teroru proti neznámému pachateli, v jehož rámci bylo zadrženo a k výslechu předvedeno třináct signatářů či sympatizantů Charty 77. V jejich bytech a na pracovištích proběhly domovní prohlídky, při nichž bylo zajištěno velké množství materiálů týkajících se činnosti Charty a VONS a dalších samizdatů či publikací vydávaných v zahraničí, psací stroje atd. Vyšetřování, které mohlo být i policejní provokací, bylo bezvýsledné, usnesením mjr. Peřta ze 17. dubna 1981 bylo nakonec oficiálně přerušeno.¹⁹

VONS se zabýval i údajným vzdušným piráctvím, a to ve svém poměrně obsáhlém sdělení č. 125 z 20. srpna 1979. V druhé polovině prosince 1977 byli v Brně postupně zadrženi čtyři mladí lidé – dělníci Ladislav Ševce, Tomáš Stejskal a Josef Trochta a učeň Zdeněk Vardan. Na všechny byla uvalena vazba. Ševce se údajně v polovině října 1977 spolu s Trochtem pokusil o únos letadla na lince z Brna do Prahy do Spolkové republiky Německo. Trochta se však na poslední chvíli odmítl akce zúčastnit, čímž ji znemožnil. Koncem října 1977 pak měl Ševce o další možnosti únosu letadla diskutovat v jedné brněnské restauraci, mj. za přítomnosti Stejskala a Vardana. Stejskal údajně Ševcovi účast na únosu přislíbil. Ševce byl 31. srpna 1978 odsouzen pravomocným rozsudkem Nejvyššího soudu ČSR, který změnil rozsudek Krajského soudu v Brně z 19. kvě-

Text anonymního dopisu prezidentu republiky z 29. října 1979 s výzvou k osvobození odsouzených členů VONS

ŽÁDÁME ZRUŠENÍ HANEBNÉHO ROZSUDKU NAD V. HAVLEM A VŠEMI OSTATNÍMI A JEJICH OKAMŽITÉ PROPUSTĚNÍ NA SVOBODU.

NESTANE-LI SE TAK DO SOBOTY 3. 11. DO 12. HODINY, BUDE MOST KL. GOTTVÁLDA (sic) V NEDĚLI 4. 11. V DOPOLDNÍCH HODINÁCH ZNIČEN.

V ZÁJMU UŠETŘENÍ LIDSKÝCH ŽIVOTŮ ŽÁDÁME, ABY UVEDENÉHO DNE BYLA NA TOMTO MOSTĚ PŘERUŠENA VEŠKERÁ DOPRAVA.

NEBUDE-LI ANI PAK NÁŠ POŽADAVEK SPLNĚN, BUDE ZASTŘELEN HUSÁK

Zdroj: ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-39577 MV vedený ve věci trestného činu teroru proti neznámému pachateli

na 1978, pro pokus o trestné činy ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku, zavlečení do ciziny a opuštění republiky, spolu se Stejskalem pak pro přípravu trestných činů ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a opuštění republiky, a to Ševce k devítiletému vězení v II. NVS a Stejskal k tříletému trestu v I. NVS. Vardan byl odsouzen pro trestný čin nepřekážení trestného činu k ročnímu trestu v I. NVS. Trochta byl již Krajským soudem v Brně zproštěn obvinění z pokusu o trestné činy ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a opuštění republiky.²⁰

VONS označil odsouzení Stejskala a Vardana za nespravedlivé, přičemž vycházel z jejich obhajoby, že celou hospodskou diskusi doprovázenou vysokou konzumací alkoholu nebrali vážně. V Ševcově případě kritizoval VONS nepřiměřeně vysoký trest, přičemž upozornil na jeho nízký věk a výrazné přecenění pokusu o „únos“ letadla, který vykazoval značný stupeň naivity. Odvolával se zároveň na posudek soudního znal-

ce z oboru psychiatrie, jenž u Ševce konstatoval disharmonii osobnosti s rysem nestálosti a nezralosti, sklon k neurotickým dekompenzacím a odklon od reality se sníženou sociální přizpůsobivostí. (Ševce mj. během přelíčení u Krajského soudu v Brně uvedl, že chtěl před kamarády vypadat jako hrdina.) Výbor též upozornil na nezákonný nátlak ze strany vyšetřovatelů vyvíjený na obviněné.²¹ Ladislav Ševce po listopadu 1989 interpretoval své trestní stíhání jako nespravedlivé a tvrdil, že o únos letadla se nikdy nepokusil ani ho vážně neplánoval. Připustil pouze nezávaznou hospodskou diskusi ovlivněnou alkoholem.²² Po roce 1989 byli nicméně plně rehabilitováni pouze Stejskal a Vardan, u Ševce se rehabilitace vztahovala jen na pokus o trestný čin opuštění republiky a na přípravu tohoto trestného činu.²³ Celá kauza, kterou je třeba dát do souvislosti s případy únosů letadel v zahraničí a především v samotném Československu (viz studie Ivo Pejčochy v tomto čísle *Paměti a dějin*) měla zřejmě plnit odstrašující roli.

19 K případu viz sdělení VONS č. 145 „Zadrženi Jana a Jiřího Bednáře, Jaroslava Kukala, Ivana Kyncla, Ivana Dejmalá, Jana Rumla, Svato-pluka Karáska, Miroslava Tyla a Jaroslava Suka“ z 3. 11. 1979. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů*, příloha, CD, dokument č. 146, s. 518–520; též ABS, Vyšetřovací spisy – Centrála (dále jen MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-39577 MV, vedený ve věci trestného činu teroru proti neznámému pachateli.

20 Rozsudky Krajského soudu v Praze i Nejvyššího soudu ČSR jsou uloženy in KS v Brně, soudní spis k případu Ladislava Ševce a spol., sp. zn. 2 T 5/78, uložený jako příloha rehabilitačního spisu, sp. zn. 1 Rt 422/91.

21 Sdělení VONS č. 125 „Případ Ladislava Ševce, Tomáše Stejskala a Zdeňka Vardana“ z 20. 8. 1979. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů*, příloha, CD, dokument č. 126, s. 444–451.

22 Viz článek „Jak se vymýšlel únos“ obsahující vzpomínky L. Ševce na jeho trestní stíhání a věznění. *Respekt*, 2003, roč. 14, č. 15, s. 12.

23 Příslušná usnesení viz KS Brno, rehabilitační spis k případu Ladislava Ševce a spol., sp. zn. 1 Rt 422/91.

Skutečný násilný odpor

Vedle výše uvedených vykonstruovaných případů nicméně docházelo k násilným projevům odporu proti režimu i ve skutečnosti. Byť představovaly v letech 1969–1989 spíše marginální záležitost, nemůžeme je ignorovat. Nutno ovšem zdůraznit, že tato problematika prozatím nebyla komplexně zpracována, omezím se proto pouze na uvedení některých případů.

Míra užití násilí při těchto akcích i jejich připravenost, resp. spontánnost byla různá. K drobnějším kauzám patřilo strhávání a poškozování sovětských či rudých vlajek, k čemuž docházelo zejména v květnu a listopadu po celé období tzv. normalizace. Státní bezpečnost (StB) například zaznamenala mezi 9. a 11. květnem 1970 více než padesát případů strhávání těchto vlajek.²⁴ V souvislosti s oslavami Velké říjnové socialistické revoluce (VŘSR) bylo v tomto roce mezi 6. a 8. listopadem poškozeno 52 sovětských vlajek.²⁵ K dosti radikálnímu způsobu odstranění sovětské vlajky visící u vchodu do budovy dětského zdravotního střediska v obci Pchery na Kladensku přistoupil horník z Dolu Gottwald. U budovy nastrožil výbušninu, nicméně podcenil sílu nálože a ta po explodování v noci na 1. května 1969 poškodila zdravotní středisko.²⁶ Stejně tak docházelo k hanobení hrobů sovětských vojáků a památníků k jejich uctění.

Jiný způsob vyjádření odporu proti vnitropolitické situaci zvolil v roce 1987 student Stavební fakulty Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě Vladimír Červeň. Při procházení

Pomník Klementa Gottwalda na náměstí VŘSR v Příbrami zničený výbuchem Foto: ABS

prvomájového průvodu okolo hlavní tribuny na náměstí SNP v Bratislavě hodil na osoby přítomné na tribuně šest zkažených vajec. Jedním z nich zasáhl předsedu Slovenské národní rady Viliama Šalgoviče, přičemž chtěl primárně trefit předsedu slovenské vlády Petera Colotku. K dispozici měl ještě jedno vajíčko, které již nestihl použít. Červeň se nepokoušel uprchnout a byl okamžitě zadržen příslušníky SNB. Při výslechu prohlásil, že jeho čin byl konkrétním protestem proti některým lidem, kteří jsou natolik zkompromitováni, že nemají na tribuně co pohledávat. Byl vzat do vazby a stíhán pro trestné činy hanobení republiky a jejího představitele a výtržnictví. V červnu 1987 byl Obvodním soudem Bratislava 1 uznán vinným výše uvedenými

trestnými činy a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců nepodmíněně se zařazením do I. NVS. Krajský soud v Bratislavě rozsudek v červenci 1987 potvrdil. Červeň nakonec strávil čtrnáct měsíců ve věznici v Ilavě.²⁷

Můžeme se však setkat i s podstatně radikálnějšími formami odporu. Dne 24. srpna 1978 v 00:26 hod. došlo na náměstí VŘSR v Příbrami (dnes náměstí 17. listopadu) k explozi u pomníku Klementa Gottwalda.²⁸ Výbuch tuto bronzovou sochu stojící na žulovém podstavci zničil, tlaková vlna poškodila výkladní skříň některých obchodů na náměstí a okna u činžovních domů. Vzhledem k předpokládané souvislosti výbuchu s desátým výročím „internacionální pomoci“ případ převzala StB. Ještě

24 ABS, f. Zpravodajské informace, zpravodajská informace č. 29 z 13. 5. 1970.

25 Tamtéž, zpravodajská informace č. 55 z 12. 11. 1970.

26 ABS, f. II. správa SNB – jednotný poznatkový fond, nezpracované materiály, karta 1031/1.

27 Více viz v článku Šieste vajíčko trafilo papaláša do tváre. *Pravda*, 30. 4. 2008, s. 1 – viz http://spravy.pravda.sk/sieste-vajicko-trafilo-papalasa-do-tvare-ffn-/sk_zaujima.asp?c=A080430_194349_sk_zaujima_p23 (citováno k 17. 5. 2018); též sdělení VONS č. 693 „Vladimír Červeň odsouzen“ z 21. 10. 1987. In: PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978–1989. Edice dokumentů*, příloha, CD, dokument č. 696, s. 2100–2101.

28 K případu viz především BARTÍK, František: Destrukce sochy Klementa Gottwalda v Příbrami. In: *Podbrdsko*, 2009, sv. XVI. Státní okresní archiv Příbram – Hornické muzeum Příbram, Příbram 2009, s. 162–181.

do konce srpna se podařilo zadržet dva pracovníky koncernového podniku Uranové doly Příbram, závodu úpravna 1. máje – 29. srpna Františka Poláka a 30. srpna 1978 Ondřeje Stavinohu. Téhož dne zahájil mj. Oldřich Peřt jejich trestní stíhání pro trestný čin obecného ohrožení.²⁹ Oba byli vzati do vazby.

Vyšetřováním bylo zjištěno, že Stavinoha objevil na svém pracovišti několik balíčků průmyslové trhavinny s elektrickými palníky, které vzal a ukryl nejprve v blízkosti Svaté Hory a později ve svém pokoji na podnikové ubytovně. Spolu s Polákem plánovali odstřel sochy skutečně na 21. srpna, nakonec však k němu přistoupili později.³⁰ Akci se rozhodli uskutečnit po požití většího množství alkoholu v noci 23. srpna 1978. Stavinoha měl u sebe balíček s výbušninou o hmotnosti 200 g, kterou nechali vybuchnout cestou z restaurace v blízkosti II. polikliniky. Oba se poté vrátili na ubytovnu, kde vzali další výbušninu a také výbušninu skrytou u Polákova spolubydlícího Josefa Týsla. Ten se tomu zprvu bránil, poté však ustoupil výhrůžkám. Po příchodu na náměstí se dohodli, že odstřel provede Stavinoha, zatímco Polák bude hlídat v podloubí ústíím na náměstí. Vedle negativního vztahu k režimu, byť ten se nepodařilo v průběhu vyšetřování zcela prokázat, měly vést obviněné k činu i osobní důvody – oba se prý chtěli pomstít orgánům SNB. Stavinoha za to, že jeden z příslušníků SNB zakazoval své dceři, aby s ním chodila, a Polák za to, že byl předtím kvůli příslušníkům SNB uvězněn.

Usnesením vyšetřovatele odboru vyšetřování StB Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje mj. Mikuláše Tity z 18. září 1978 bylo zahájeno trestní stíhání Jaroslava Týsla pro trestný čin nedovoleného ozbrojování za držení nejméně tří kilogramů výbuštiny a vlastnoručně upravené malorážní pistole, obojího bez řádného povolení. Také Týsl byl vzat do vazby. Podle výsledkového protokolu popíral, že by věděl cokoli o plánu Stavinohy a Poláka na odstřelení sochy Klementa Gottwalda. Polák nejprve svůj podíl na akci popíral, později jej přiznal, stejně jako Stavinoha.³¹

Krajský soud v Praze odsoudil 26. ledna 1979 Stavinohu pro trestné činy záškodnictví k devíti letům nepodmíněně v III. NVS. Rozsudkem mu byla uložena ochranná protialkoholní léčba a povinnost zaplatit MěNV v Příbrami náhradu škody v celkové výši 141 268 Kč. Polák byl odsouzen pro pomoc k trestnému činu záškodnictví k sedmiletému nepodmíněnému trestu a k ochranné protialkoholní léčbě a Týsl pro trestný čin nedovoleného ozbrojování k jednomu roku nepodmíněně, oba se zařazením do II. NVS. Týslovi byl dále uložen trest propadnutí malorážky s náboji. Nejvyšší soud ČSR rozsudek 24. května 1979 potvrdil, pouze upravil částky stanovené jako náhrada škody – třetinu škody měl uhradit František Polák a dvě třetiny Ondřej Stavinoha.³²

Vladimír Hučín byl již v roce 1971 odsouzen pro trestný čin výtržnictví k desetiměsíčnímu podmíněnému trestu odnětí svobody a k tzv.

nápravnému opatření (strhávání deseti procent ze mzdy) za údajné narušení schůze KSČ v Přerově. Podle jeho tvrzení k tomu došlo neúmyslně. V restauraci, kde se akce konala, si chtěl koupit nápoj. Přitom byl pro svůj vzhled – nosil dlouhé vlasy a měl na sobě tričko s logem skupiny Led Zeppelin – napaden a zbit. Celý incident vedl též k jeho vyloučení ze střední školy a odebrání cestovního pasu.³³ Následujícího roku začal vytvářet odbojovou skupinu po vzoru bratří Mašínů. V roce 1973 v souvislosti se srpnovým výročím okupace Československa po Přerově šířil letáčky o rozměrech 5×10 cm s nápisem vyhotoveným červenou barvou pomocí domácí tiskárničky *PRYČ SE SOVĚTSKOU DIKTATUROU*. Dne 24. září 1973 zahájil vyšetřovatel odboru vyšetřování StB Ostrava Federálního ministerstva vnitřní policie Jan Bujnoch trestní stíhání pro trestný čin hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele, dne 19. listopadu jej však přerušil, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání proti konkrétní osobě.³⁴ Hučín byl za tuto letákovou akci potrestán až o deset let později.

Dne 21. srpna 1973 Hučín odpálil pomocí zápalných bomb z termitu u skladu Lidových milicí asi dvacetimetrový transparent. V této činnosti poté pokračoval, podařilo se mu pro ni získat i některé další osoby, mj. Vlastimila Švédu. Zničili několik desítek vitrín KSČ a Svazu československo-sovětského přátelství a transparentů oslavujících Sovětský svaz. V souvislosti s těmito akcemi

29 Usnesení o zahájení trestního stíhání jsou uložena in *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-29083 MV, Ondřej Stavinoha a spol.

30 Viz medailon Ondřeje Stavinohy a rozhovor s ním uveřejněný v rámci projektu Příběhy 20. století společnosti Post Bellum – viz <http://www.pametnaroda.cz/story/stavinoha-ondrej-1955-192> a příspěvek vysílaný v rámci pořadu Reportéři ČT – viz <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/208452801240008/> (obě citováno k 17. 5. 2018).

31 Výše uvedené dokumenty viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-29083 MV, Ondřej Stavinoha a spol.

32 Oba rozsudky jsou uloženy tamtéž.

33 Viz rozhovor Pavla Urbáška s Vladimírem Hučínem uskutečněný v červnu 2003 in VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Porážení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace*. Prostor, Praha 2005, s. 210.

34 Tato usnesení viz *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – Ostrava (dále jen OV-V), vyšetřovací spis a. č. V-12313 Ostrava, případ Vladimíra Hučina a Ladislava Brázdy.

byl později vyšetřován, nepodařilo se mu je však prokázat. Od tohoto roku začal také podle svého svědectví chodit na akce ozbrojen pistolí ráže 9 mm. V roce 1974 se StB podařilo získat ke spolupráci Hučínova kolegu z Přerovských strojíren Antonína Mikeše.³⁵ Nasadila ho na Hučina, jehož důvěru si měl získat tím, že se vydával za agenta západoněmecké tajné služby BND.³⁶

Na základě Mikešova udání z 8. října 1976 byli Vladimír Hučín a závozník ČSAD Přerov Vlastimil Švéda 12. října toho roku zadrženi a obviněni vyšetřovatelem odboru vyšetřování StB Krajské správy (KS) SNB Ostrava mjr. Janem Strykem z trestného činu nedovoleného ozbrojování za shromažďování a přechovávání zbraní, střeliva a výbušnin, objevených ve velkém množství při domovní prohlídce. Obvinění jich údajně chtěli využít pro akce v souvislosti s volbami do zastupitelských orgánů konaných v říjnu 1976 a s vystoupením zpěváka Deana Reada v Přerově. Vyšetřovatel odboru vyšetřování StB KS SNB Ostrava ppor. Jan Zuska pak 17. února 1977 zahájil pro týž trestný čin trestní stíhání soustružníka Přerovských strojíren Miloslava Jemelky.³⁷ Všichni byli vzápětí vzati do vazby. Vladimír Hučín plánování výše uvedených akcí popíral, i ve vzpomínkách po roce 1989 uvádí, že připravovali pouze distribuci letáků.³⁸ Příprava násilných akcí nakonec nebyla prokázána, nepodařilo se ani vyvrátit tvrzení obviněných, že zbraně, výbušniny a střelivo shromažďovali pouze ze zájmu o tyto věci. Okresní soud v Přerově odsoudil 17. května 1977 Vladimíra Hučina, Vlastimila Švédu

Obvinění Vladimír Hučín a Ladislav Brázda

Foto: ABS

i Miloslava Jemelku pro trestný čin nedovoleného ozbrojování k podmíněným trestům odnětí svobody, Hučina na devět měsíců s podmíněným odkladem na dva a půl roku, Švédu na osm měsíců s odkladem na dva roky a Jemelku na tři měsíce s odkladem na jeden rok.³⁹

Vladimír Hučín po propuštění z vazby pokračoval s některými dalšími osobami ve svých protirežimních aktivitách, připravovali mj. odstřelení sochy Klementa Gottwalda v Přerově.⁴⁰ Po odhalení Mikeše jako spolupracovníka StB se rozhodli k výstražnému útoku směřujícímu proti

35 Agenturní svazek vedený na Antonína Mikeše pod krycím jménem „Eliáš“ byl zaregistrován Statisticko-evidenčním odborem KS SNB Ostrava 8. 10. 1974 - viz <http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-evidencni-zaznamy> (citováno k 17. 5. 2018).

36 Viz rozhovor Pavla Urbáška s Vladimírem Hučínem uskutečněný v červnu 2003. VANĚK, Miroslav - URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace*, s. 210-212.

37 Usnesení o zahájení trestního stíhání viz ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-9611 Ostrava, případ Vladimíra Hučina, Vlastimila Švédy a Miloslava Jemelky.

38 Viz rozhovor Pavla Urbáška s Vladimírem Hučínem uskutečněný v červnu 2003. VANĚK, Miroslav - URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace*, s. 211.

39 Rozsudek viz ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-9611 Ostrava, případ Vladimíra Hučina, Vlastimila Švédy a Miloslava Jemelky.

němu. U Mikešova rodinného domku nastražili nálož, kterou v nočních hodinách 2. prosince 1983 odpálili. Nálož prorazila vstupní vrata a poškodila Mikešův automobil. Hučín a jeho spolupracovník elektromontér Přerovských strojů Ladislav Brázda byli zadrženi a podrobeni výslechu. Vyšetřovatel odboru vyšetřování StB KS SNB Ostrava kpt. Miloslav Neděla zahájil 3. prosince 1983 trestní stíhání Hučina a Brázdy pro trestný čin obecného ohrožení. Pro krádež dvou zbraní obvinil 13. března 1984 Brázdu z trestného činu krádeže a Hučina z organizace tohoto trestného činu. U Hučina byl též odhalen tajný sklad zbraní, střeliva a výbušnin, proto byl vyšetřovatelem odboru vyšetřování StB KS SNB Ostrava npor. Čestmírem Horečkou obviněn 14. března 1984 z trestného činu nedovoleného ozbrojování. Při domovní prohlídce byly u Hučina objeveny také letáky z roku 1973, npor. Horečkou byl proto navíc obviněn z trestných činů pobuřování a hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele. Hučín i Brázda byli vzati do vazby.

Okresní soud v Přerově odsoudil 7. června 1984 Vladimíra Hučina a Ladislava Brázdu pro trestné činy poškozování cizí věci, nedovoleného ozbrojování a krádeže. Hučina samotného pak pro trestné činy pobuřování a hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele k nepodmíněným trestům odnětí svobody, Hučina na dva a půl roku se zařazením do III. NVS a Brázdu na osmnáct měsíců se zařazením do I. NVS. Trestným činem poškozování cizí věci bylo u Hučina kvalifikováno organizování položení nálože u domu

Antonína Mikeše a u Brázdy její nastražení. Krajský soud v Ostravě pak 16. července 1984 rozsudek prvoinstančního soudu potvrdil.⁴¹

Po propuštění z vězení byl Hučín až do listopadu 1989 terčem častého šikanování ze strany příslušníků StB. To souviselo s jeho dalšími opozičními aktivitami. Hučín se stal signatářem Charty 77, zapojil se i do působení Hnutí za občanskou svobodu. V devadesátých letech pracoval jako důstojník Bezpečnostní informační služby (BIS) se zaměřením na levicový extremismus. Byl zapojen i do vyšetřování pumových útoků v Přerově. Posléze se začaly objevovat spekulace, že se na nich sám podílí, aby upozornil na nebezpečí levicového terorismu. Z BIS byl propuštěn, dokonce byl obviněn mj. z nedovoleného ozbrojování, neuposlechnutí rozkazu a zneužití pravomoci veřejného činitele. Při soudním projednání však byl osvobozen.

Topič Obvodního podniku bytové hospodářství (OPBH) v Popradu František Bednár zaslal dne 2. prosince 1982 vedoucímu tajemníkovi Okresního výboru KSS v Popradu Andreji Džupinovi balík s funkčním nástražným mechanismem. Funkcionář zásilku otevřel, přičemž zjistil, že obsahuje podezřelé technické zařízení. Proto ji dále nerozbaloval a uložil ji na balkon svého bytu. Poté, co sám ověřil, že odesílatel zásilky je fiktivní, informoval 11. ledna 1983 o celé záležitosti okresní oddělení SNB v Popradu. Tam do ní před předáním pyrotechnikům také nahlédli. Vyšetřovatelé během neúspěšného pátrání konstatovali, že tajemník podcenil situaci, když nechal šest týdnů na

balkoně zásilku s trhavinou. Více než měsíční prodleva byla jedním z důvodů, proč bylo vyšetřování komplikované a zdlouhavé; několikrát bylo navrhováno jeho přerušení. Až v souvislosti s prošetřováním jiné osoby pro podezření ze spáchání trestného činu nedovoleného ozbrojování se StB dostala na stopu Fr. Bednára a 7. února 1984 byl zadržen. Dne 7. srpna 1984 ho Krajský soud v Košicích odsoudil pro trestný čin teroru a trestný čin nedovoleného ozbrojování v souběhu s trestným činem podílnictví ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání čtrnácti let se zařazením do III. NVS.⁴²

Dělník Milan Vyhnálek byl odsouzen vícekrát – za pokus o nepovolené překročení hranic se Spolkovou republikou Německo a s ním souvisejícími drobnými krádežemi, také pro trestné činy pobuřování a poškozování zájmu republiky v cizině i pro trestné činy křivého obvinění a křivé výpovědi především za to, že odvolal výpověď proti Jiřímu Gruntorádovi, trestně stíhanému za vydávání samizdatu, s tím, že na něm byla vynucena vyšetřovatelem. V souvislosti s tématem tohoto textu je ale důležitý rozsudek ze dne 10. února 1988, kdy byl Vyhnálek odsouzen Krajským soudem v Hradci Králové pro trestné činy záškodnictví a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví k devíti a půl roku nepodmíněně v III. NVS, k peněžitému trestu a k ochrannému dohledu po dobu dvou let. Kromě drobných krádeží byl shledán vinným především z toho, že v nočních hodinách 16. září 1986 zapálil v obci Hnátnice sklad slámy a dva samo-

40 Viz rozhovor Pavla Urbáška s Vladimírem Hučínem uskutečněný v červnu 2003. VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Porážení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace*, s. 212.

41 Výše uvedené dokumenty viz ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-12313 Ostrava, Vladimír Hučín a Ladislav Brázda.

42 K případu viz *Archiv Ústavu paměti národa* (AÚPN), f. Krajská správa ZNB – Správa Štátní bezpečnosti (KS ZNB S ŠtB) Košice, Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis k případu Františka Bednára, a. č. V-6337; tamtéž, Operativne zväzky, svazek vedený na Františka Bednára s krycím jménem „Bunka“, reg. č. 15944, a. č. 10990; LP, sb. VONS, k. 14, inv. č. 29. Bednár byl umístěn do věznic v Leopoldově. KS v Bratislavě byl 18. 10. 1989 odsouzen pro údajnou přípravu trestného činu záškodnictví na dalších pět a půl roku odnětí svobody nepodmíněně. Spolu s ním byl na pět let odsouzen jeho spoluvězeň Jozef Skošník. Rozsudek uložen in LP, sb. VONS, k. 14, inv. č. 29, sign. I/3.

Vyhořelý sklad slámy v objektu JZD Letohrad – středisko Hnátnice. Ze založení požáru byl obviněn Milan Vyhnálek. Foto: ABS

sběrací vozy, které byly ve vlastnictví JZD Letohrad.

Tyto skutky Vyhnálek přiznal, nicméně odmítal jejich politickou motivaci, která mu byla podsouvána. Nejvyšší soud ČSR rozsudek potvrdil 31. března 1988. Vyhnálek se díky prezidentské amnestii a milosti ocitl na svobodě již 17. srpna 1990. Poté se pokoušel dosáhnout revize procesu s tím, že se žhářství nedopustil, přiznání na něm mělo být vycuceno. Pravomocným rozsudkem Vrchního soudu v Praze byl nicméně 10. února 1997 odsouzen pro trestný čin obecného ohrožení (trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byl amnestován) k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce tří a půl roku se zařazením do věznice s dozorem.⁴³

Některé násilné akce zůstaly ve fázi plánování a je otázkou, zda jejich realizaci zabránily bezpečnostní orgány svým zásahem, nebo by k nim dotyčné osoby nakonec stejně nepřistoupily. Dne 6. dubna 1971 zahájil vyšetřovatel odboru vyšetřování StB KS SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje npor. Vlastimil Cibulka trestní stíhání mladého zaměstnance závodu Energovod Praha Otty Černého pro přípravu trestného činu rozvracení republiky. Podle usnesení se od roku 1969 až do začátku roku 1971 snažil v Praze vytvořit asi čtyřistapadesátičlennou vojensky organizovanou a ozbrojenou skupinu nazvanou Sdružení třetího odboje s cílem svrhnout ozbrojeným vystoupením stávající režim a nastolit systém odlišný, a to demokratický socialismus.⁴⁴

Přípravy na rozhodnou akci, jež se měla konat nejpozději v roce 1972, zůstaly pouze v rovině úvah. Není jasné, proč právě na případ Otty Černého, jehož faktická činnost se rovnala nule, byl aplikován – pro období tzv. normalizace ojediněle – § 92 trestního zákona o rozvracení republiky, jehož trestní sazba se pohybovala v rozmezí od osmi do dvanácti let, ve výjimečných případech mohl být dokonce udělen trest smrti. Státní bezpečnost vyšetřovala v rámci akce „Údržbář“ ještě další osoby, neúspěšně se mj. pokusila prokázat, že se Otto Černý podílel na zapálení sovětského tanku v srpnu 1968 před budovou Československého rozhlasu.⁴⁵

Městský soud v Praze 21. prosince 1971 odsoudil Otta Černého pro přípravu trestného činu rozvracení republiky k pětiletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody se zařazením do II. NVS a k propadnutí psacího stroje značky Consul, na kterém vyhotovoval instrukce k působení Sdružení třetího odboje a jiné písemnosti. Černému byl tedy uložen trest pod dolní hranici trestní sazby, mj. i s odkazem na naprostou nereálnost jeho plánů. Spolu s ním byli k podmíněným i nepodmíněným trestům odsouzeni další tři lidé za „nepřekážení trestného činu“ – tedy za to, že se s nimi Černý o svých plánech bavil a oni to nenahlásili.⁴⁶

Zcela výjimečně působí činnost od 50. let 20. století opakovaně trestaného Z. G., F. N. a mladistvého (dvakrát soudně trestaného) J. J.⁴⁷ v severovýchodních Čechách. S cílem získat prostředky k ilegálnímu odchodu do zahraničí a údajně

43 PAŽOUT, Jaroslav: *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v období tzv. normalizace*, s. 545–552.

44 Usnesení o zahájení trestních stíhání a o vzetí Otty Černého do vazby viz ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-28266 MV Otta Černý a spol.

45 CUHRA, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972. Sešity ÚSD AV ČR*, č. 29. ÚSD AV ČR, Praha 1997, s. 57.

46 Rozsudek Městského soudu v Praze je uložen in ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-28266 MV, Otta Černý a spol. Část rozsudku byla publikována in CUHRA, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972*, s. 105–107.

47 Především vzhledem k nejasnostem kolem implementace směrnice Evropské unie GDPR v České republice nejsou uváděna jména osob u případů, které ještě nebyly zveřejněny.

motivování nepřátelstvím k režimu 13. října 1984 přepadli a surově zavraždili v Bezděčíně-Lukách (okres Jablonec nad Nisou) člena KSČ a bývalého funkcionáře tamního místního národního výboru (MNV). Z jeho domu odcizili věci za nejméně 7000 Kčs a hotovost ve výši 3500 Kčs. Při odchodu z domu Z. G. otevřel hořáky propanbutanového sporáku, aby nastal výbuch a zahladil stopy. Dne 19. října 1984 přepadli a surově týrali v Turnově-Mašově (okres Semily) bývalého člena Pomocné stráže VB. Z jeho domu odcizili 13 000 Kčs a věci v hodnotě nejméně 927 Kčs. Při odchodu z bytu jej ponechali svázaného a on v důsledku nepřirozené polohy těla a dehydratace organismu nejpozději 27. 10. 1984 zemřel. Dne 22. října vnikli v Přepeřích (okres Semily) do stodoly v rodinného domku vdovy po zakládajícím předsedovi JZD a nositeli Řádu práce. Chtěli tam počkat, až vyjde ven, poté ji přepadnout, usmrtit a okrást, ale žena z bytu nevyšla. Plánovali i přepadení některých příslušníků Sboru nápravné výchovy ve Valdicích a vězeňských lékařů a též strážných některých chráněných objektů, od kterých chtěli získat zbraně. Dne 27. října 1984 odeslali prezidentu Gustávu Husákovi dopis, ve kterém se pod pohrůžkou násilí měli domáhat propuštění politických vězňů.

Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové z 13. listopadu 1985 byli Z. G., F. N. a J. J. uznáni vinnými

ze spáchání trestného činu teroru. Z. G. byl odsouzen k trestu smrti, F. N. k trestu odnětí svobody v trvání třinácti a půl roku a J. J. k devítiletému trestu odnětí svobody, oba se zařazením do II. NVS.⁴⁸

V období tzv. normalizace docházelo i k dalším případům fyzického napadení členů komunistické strany a pracovníků státních orgánů, byť nekončily tak tragicky. Společným jmenovatelem pro většinu těchto kauz byla spontánnost, nezřídka se odehrávaly za vypjatých okolností, někdy působil i vliv alkoholu. Zástupce náčelníka Správy vyšetřování StB Praha se v jedné z restaurací na Praze 9 dostal do konfliktu s několika hosty, kteří odsuzovali průběh prvních normalizačních voleb v listopadu 1971. Krátce po odchodu z restaurace ho napadli dva neznámí pachatelé, kteří mu způsobili zlomeninu spodiny lebeční.⁴⁹ V lednu 1970 byl v obci Chodov na Sokolovsku přepaden a surově zbit čtyřmi muži příslušníky Veřejné bezpečnosti, útok na něj byl zahájen slovy *To máš za Palacha!*⁵⁰

V materiálech bezpečnostních a justičních orgánů se pak můžeme setkat i s informacemi o případech psychického a fyzického násilí vůči spolužákům, kolegům z práce či sousedům pro jejich prorežimní postoj, dnes je ovšem obtížné určit míru jejich objektivitu. Například dva mladiství učňové Středního odborného

učiliště n. p. ČKD Praha v Praze 9 měli v letech 1983 a 1984 soustavně slovně napadat, fyzicky týrat a zastrašovat svého spolužáka, údajně proto, aby ho odradili od výkonu funkce předsedy základní organizace Socialistického svazu mládeže. Při posledním fyzickém napadení mu poranili oči a zmocnili se jeho náprsní tašky s doklady. Podle pravomocného rozsudku Nejvyššího soudu ČSR z 12. prosince 1985 se dopustili trestného činu teroru (jeden z nich i loupeže) a byli odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let, resp. 26 měsíců. Oba byli zařazeni do NVÚ pro mladistvé.⁵¹

Závěr

Obecně je možné konstatovat, že použití násilí – ať již na majetku, či proti lidem – představovalo v dějinách protirežimní opozice v období od porážky reformního hnutí na konci šedesátých let do pádu komunistického režimu o dvacet let později spíše okrajovou záležitost. Přesto tuto problematiku, jejíž zkoumání zatím příliš nepokročilo, nelze do budoucna opominout, bez ohledu na to, zda se jednalo o dopředu promyšlené akce, či o spontánní projevy odporu vůči symbolům či představitelům normalizačního režimu. Více než v jiných kauzách se však zřejmě budeme muset vyrovnat s otázkou hodnověrnosti jednotlivých pramenů.⁵²

48 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-42543 MV.

49 VILÍMEK, Tomáš: „Všichni komunisté do uren!“ Volby v Československu v letech 1971–1989 jako společenský, politický a státněbezpečnostní fenomén. ÚSD AV ČR, Praha 2017, s. 311. Autor uvádí řadu dalších incidentů souvisejících s volbami v období tzv. normalizace.

50 ABS, f. Zpravodajské informace, zpravodajská informace č. 4 z 16. 1. 1970.

51 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-39624 MV; NA, f. Generální prokuratura ČSSR/ČSFR, speciální odbor, sp. zn. VIII Spr 2/86, Přehled hlavních signálů o stavu a vývoji protistátní kriminality a o výkonu dozoru prokuratury v této oblasti za rok 1985, vypracovaný Generální prokuraturou ČSR pro Českou socialistickou republiku a předložený 18. 4. 1986 operativní poradě generálního prokurátora ČSR.

52 Studie vychází z publikace PAŽOUT, Jaroslav: *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v období tzv. normalizace*, konkrétně z její kapitoly 2.10: Konflikty s veřejnými činiteli a použití násilí v protirežimních aktivitách, s. 519–552.